

Ising modell: bevezetés

Kormányos Andor

Komplex Rendszerek Fizikája Tanszék

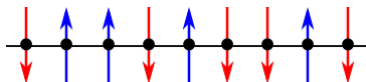
2023 november 28.

- eredetileg a ferromágneses anyagok leírásának egyszerű modelljeként vezették be
- ezek egy anyagspecifikus T_c Curie hőmérséklet alatt véges mágnesezettséggel rendelkeznek
- de ha növeljük a külső hőmérsékletet, a minta mágnesezettsége csökken és a T_c felett eltűnik → **fázisátalakulás**

Általánosabban:

- az Ising modell segítségével sok mindent meg lehet érteni a fázisátalakulásokkal kapcsolatban
- sőt, újabban a kvantumozás számítástechnika egyes eljárásai is ezen alapulnak (pl. adiabatic quantum computing)

Az Ising modell legegyszerűbb változata az egydimenziós Ising lánc:

Figure: Ising lánc. Dipól mágneseket rögzítünk egyenlő távolságra egymástól, melyek két különböző irányba mutathatnak.

- dipólmágneseket rögzítünk egyenlő távolságban egy vonal mentén
- ezeket a továbbiakban **spin**-eknek nevezzük
- elmozdulni nem tudnak, legfeljebb az irányuk fordulhat át

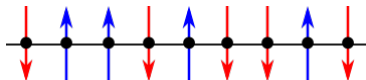

Figure: Ising lánc

Jelölések, konvenciók:

- az i -ik helyen levő spint s_i -vel jelöljük, ami felfelé vagy lefelé mutathat:
 $s_i = \pm 1$
- mivel minden s_i két állapotban lehet, egy N hosszú lánc lehetséges állapotainak száma 2^N
- $|\alpha_j\rangle$ -vel jelöljük az egy konkrét $\{s_1, s_2, \dots, s_N\}$ spinsorozattal adott állapotot:

$$|\alpha_j\rangle = |s_1, s_2, \dots, s_N\rangle \quad j = 1, 2, \dots, 2^N$$

- az egyes spinek kölcsönhatnak egymással az ún. dipól-dipól kölcsönhatás által
- az egyes spinek energiája függ az irányuktól:

$$E_i = -J(s_i \cdot s_{i+1}) - g\mu_B(s_i \cdot B_z)$$

- J : kicserélődési energia
  - ha $J > 0$: parallel spin beállítás energiája alacsonyabb $\rightarrow$ mint a ferromágnes anyagokban
  - ha $J < 0$: antiparallel spin beállítás energiája alacsonyabb $\rightarrow$ mint az antiferromágnesekben
- B_z : külső mágneses tér, g , μ_B konstansok

- az egyes spinek kölcsönhatnak egymással az ún. dipól-dipól kölcsönhatás által
- az egyes spinek energiája függ az irányuktól:

$$E_i = -J(s_i \cdot s_{i+1}) - g\mu_B(s_i \cdot B_z)$$

- J : kicserélődési energia
  - ha $J > 0$: parallel spin beállítás energiája alacsonyabb $\rightarrow$ mint a ferromágnes anyagokban
  - ha $J < 0$: antiparallel spin beállítás energiája alacsonyabb $\rightarrow$ mint az antiferromágnesekben
- B_z : külső mágneses tér, g , μ_B konstansok

Teljes energia egy $|\alpha_j\rangle$ állapotban:

$$E_{\alpha_j} = -J \sum_{i=1}^{N-1} s_i s_{i+1} |_{\alpha_j} - g\mu_B B_z \sum_{i=1}^N s_i |_{\alpha_j}$$

Általánosítási lehetőség:

- távolabbi szomszédok közötti kölcsönhatás
- kétdimenziós, háromdimenziós rendszer

PI 2D Ising rács:

- a spinek egy $N = L \times L$ rács pontjaiban ülnek
- legegyszerűbb eset: most is csak a legközelebbi szomszédok hatnak kölcsön
- adott $|\alpha_j\rangle$ állapot energiája:

$$E_{\alpha_j} = -J \sum_{\langle i,k \rangle} s_i s_k |_{\alpha_j} - g \mu_B B_z \sum_{i=1}^N s_i |_{\alpha_j}$$

- $\langle i, k \rangle$: összegzés legközelebbi szomszédokra

Mit lehet megérteni az Ising modell segítségével?

- az 1D Ising lánc alkalmas bizonyos termodinamikai mennyiségek viselkedésének tanulmányozására, mint pl belső energia vagy hőkapacitás
- de nem alkalmas a hőmérséklet növelése miatt bekövetkező fázisátalakulás szimulálására
- a 2D és 3D Ising modell már alkalmas a hőmérséklet növelése miatt bekövetkező fázisátalakulás szimulálására